

UNIVERSITETET I OSLO

*«Fremtidens Forbrydelser eller
Lærerens Frihed»*

Hvordan kan – og bør – ⁵~~2034~~?
norsklæreplanen se ut i 2034?

Jonas Bakken
Professor i norskdidaktikk
Institutt for lærerutdanning og skoleforskning

16. mars 2024

Gode sider ved fagfornyelsen

- Et helhetlig læreplanverk
 - En overordnet del tilpasset resten av læreplanene
 - Oppdatering og harmonisering av alle fags læreplaner
- Ryddet opp i mylderet av kompetansemål
 - Blant annet gjennom å fjerne hovedområdene
- God progresjon og sammenheng i norskfaget gjennom 13 år, f.eks. i retorikk:
 - 2. trinn: «samtale om og beskrive hvordan ord vi bruker, kan påvirke andre»
 - Vg3: «skrive retoriske analyser og tolkninger av sakprosatekster»

Gode sider ved fagfornyelsen

- Reduksjon av stofftrengsel uten å miste viktige deler av faget
 - Hele fagbredden er ikke med på alle trinn
 - Hvert trinn har fordypning i visse deler av faget, f.eks. samisk på 7. trinn og vg1
- Norsk på ungdomstrinnet har fått sin egen identitet
 - Ikke bare en forenklet versjon av vgs.
 - Fokus på å lese – langt!
- Mer transparent og forutsigbar vurdering
 - Kompetansemål som vurderingsgrunnlag
 - Fagspesifikke føringer for underveis- og sluttvurdering
 - Tydelige skriftlige sjangrer på vg3 gjør eksamensoppgavene mer forutsigbare

Gode sider ved fagfornyelsen

- Stortingsvedtak fra behandlingen av Stortingsmelding 28: metodefrihet
 - «Stortinget ber regjeringen sikre at det er lærernes ansvar og faglige skjønn som skal avgjøre hvilke metoder og virkemidler som skal tas i bruk i undervisningen for å nå kompetansemål og oppfylle skolens generelle samfunnsmandat.» (Innst. 19 S (2016–2017)).
 - Tiltro til lærere som høyt utdannede profesjonsutøvere

Problematiske sider ved fagfornyelsen

1. I overkant framtidsrettet
2. Den valgte læreplantypen: kompetansebasert læreplan

I overkant framtidsrettet

- NOU 2014: 7 – *Elevens læring i fremtidens skole*
- NOU 2015: 8 – *Fremtidens skole*
- «Hvilke kompetanser som vil bli etterspurt 20–30 år fram i tid er det lite sikker kunnskap om. Utdanningssystemet utdanner for fremtidens arbeidsmarked, og til jobber som ennå ikke finnes.» (Stortingsmelding 20, 2012-2013, s. 13)
- Vektlegging av generiske, lite fagspesifikke kompetanser (*21st Century skills*)
- En forestilling om at framtiden er digital – og at skolen må følge etter
- 2035-testen

I overkant framtidsrettet

- Læreplangruppa ønsket en tosidighet: papir og digitalt
 - 2. trinn: «låne og lese bøker fra biblioteket»
 - 2. trinn: «lese med sammenheng og forståelse på papir og digitalt»
 - 2. trinn: «skrive tekster for hånd og med tastatur»
 - 4. trinn: «skrive tekster med funksjonell håndskrift og med tastatur»
- Disse besto ikke 2035-testen
- Men det ble full pott på 2024-testen

Problematiske sider ved fagfornyelsen

1. I overkant framtidsrettet

2. Den valgte læreplantypen: kompetansebasert læreplan

En kompetansebasert læreplan

- Stortingsmelding 28: «Departementet vil at læreplanene fortsatt skal inneholde forpliktende kompetansemål for hva elevene er forventet å mestre etter endt opplæring på ulike trinn» (s. 29)
- Fokus på hva elevene skal kunne *gjøre* etterpå
 - Ikke hvilke kunnskaper elevene skal tilegne seg
 - Ikke lærestoffet i faget
 - Ikke de faglige aktivitetene i undervisningen

En kompetansebasert læreplan

- Alt som la føringer for metoder og klasseromsaktiviteter, måtte ut, bl.a.
 - Fordypningsoppgave
 - Litterært program
 - Skrivning etter modelltekster
- Mye av det læreplangruppa ville fremme, lot seg ikke skrive direkte inn
 - Lese hele bøker, særlig på ungdomstrinnet
 - Aktiv bruk av skolebibliotek
 - Skrivning i prosess
 - En lekende tilnærming i begynneropplæringen

Alternative strategier

- Kompetansemål med sterke (men indirekte) føringer for undervisningsaktiviteter
 - «låne og lese bøker fra biblioteket» (2. trinn)
 - «uttrykke tekstopplevelser gjennom **lek**, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter» (2. trinn)
 - «sammenligne og tolke **romaner**, noveller, lyrikk og andre tekster ut fra historisk kontekst og egen samtid» (10. trinn)
 - «vurdere og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger og faglige kriterier» (vg1)
 - «analysere og tolke **romaner**, noveller, drama, lyrikk og sakprosa på bokmål og nynorsk fra 1850 til i dag og reflektere over tekstene i lys av den kulturhistoriske konteksten og egen samtid» (vg3)
- Føringer i avsnittene om underveis- og sluttvurdering
 - «Læreren skal legge til rette for at elevene utvikler **utholdenhet i lesing av lengre tekster** og i utforskende arbeid med faglige problemstillinger.» (10. trinn)
 - «Læreren skal legge til rette for at elevene utvikler utholdenhet i større arbeider, enten det gjelder **lesing av lengre tekster** eller utforskende arbeid med faglige problemstillinger.» (vg3)

Norskfagets dimensjoner

- **Redskapsfag**
 - Utvikle muntlige og skriftlige ferdigheter
- **Danningsfag**
 - Bli kjent med kulturarven
- **Identitetsfag**
 - Bevissthet om egen identitet og plass i fellesskapet
- **Opplevelsesfag**
 - Litterære og kulturelle opplevelser

En kompetansebasert læreplan favoriserer redskapsfaget norsk

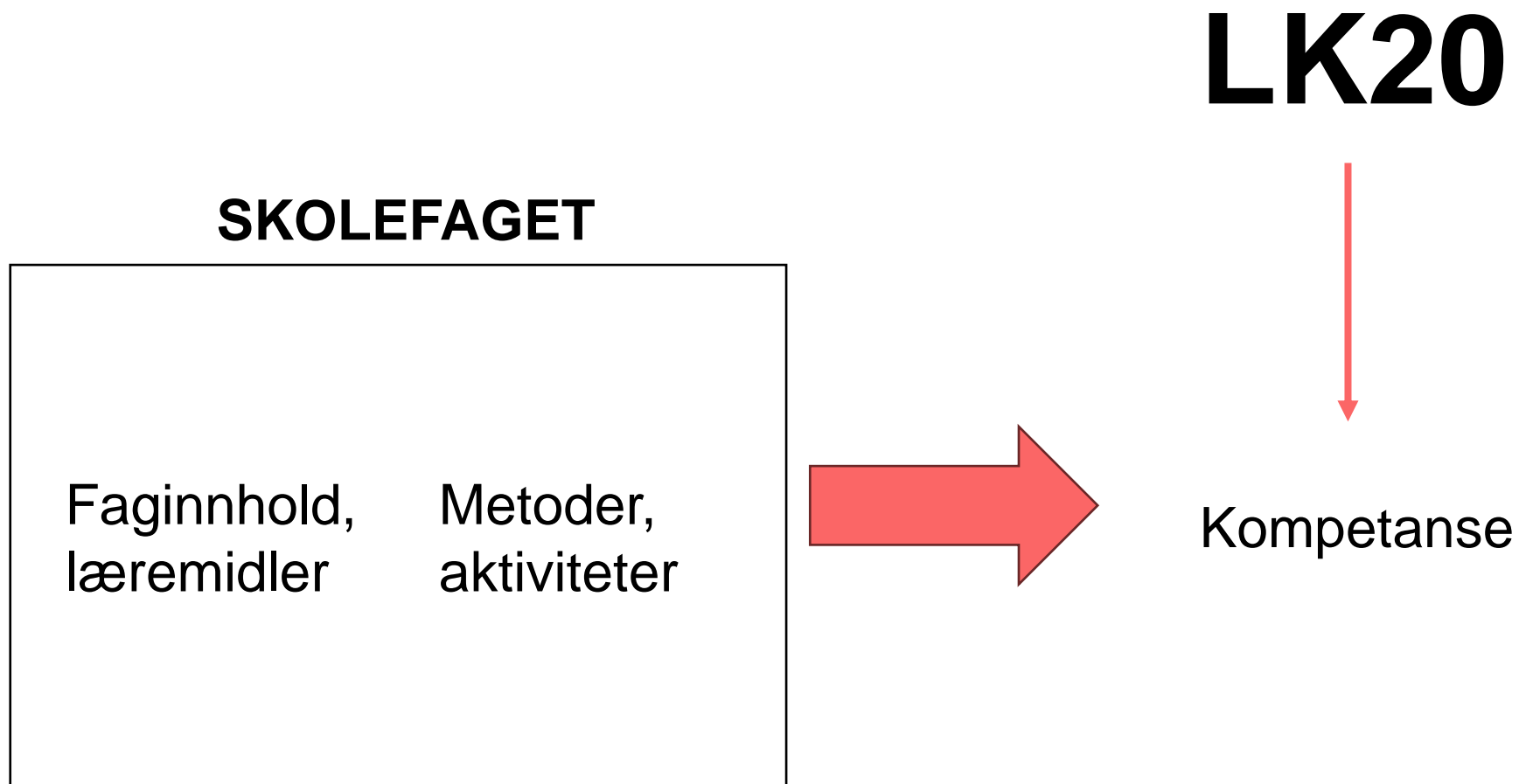
(For sterkt?) fokus på vurdering

- Innføring av kompetansemål gjorde vurdering mer forutsigbart og etterrettelig, men har det gått for langt?
- 14 ½ av 18 sider av norsklæreplanen handler om vurdering av elevene
 - Kompetansemål som grunnlag for vurdering
 - Underveisvurdering
 - Sluttvurdering
 - Eksamensordninger
- Får det oss til å tenke på skole som et system av vurdering og rapportering?
- Skaper det vurderingspress og -stress?

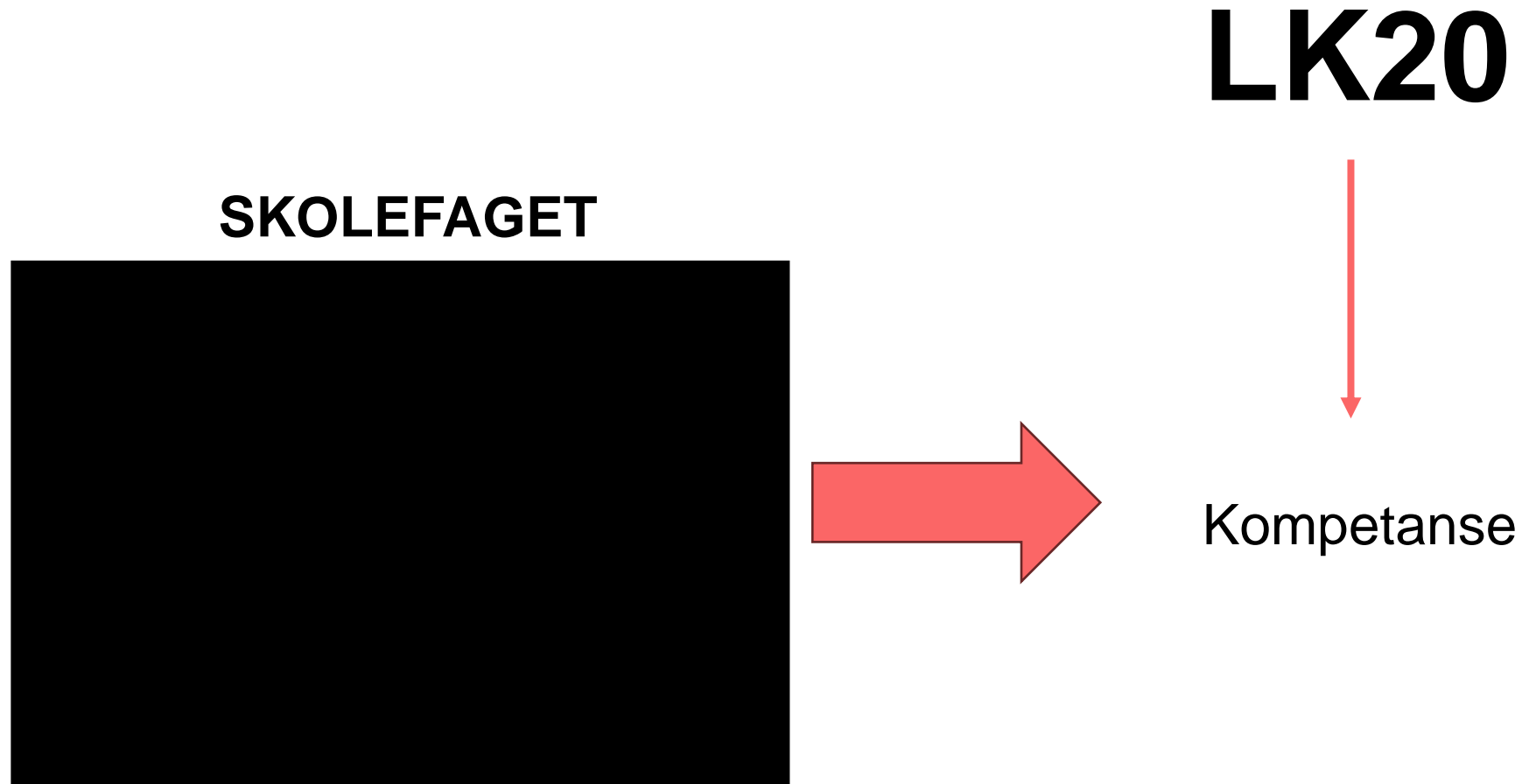
(For sterkt?) fokus på vurdering

- Skaper kompetansemål et (falskt?) bilde av læring som forutsigbart?
- Harmonerer dette med tanken bak fagfornyelsen?
 - Uforutsigbar framtid, raske endringer i samfunnet
 - Utforskende tilnærming
- Må alt måles og vurderes?

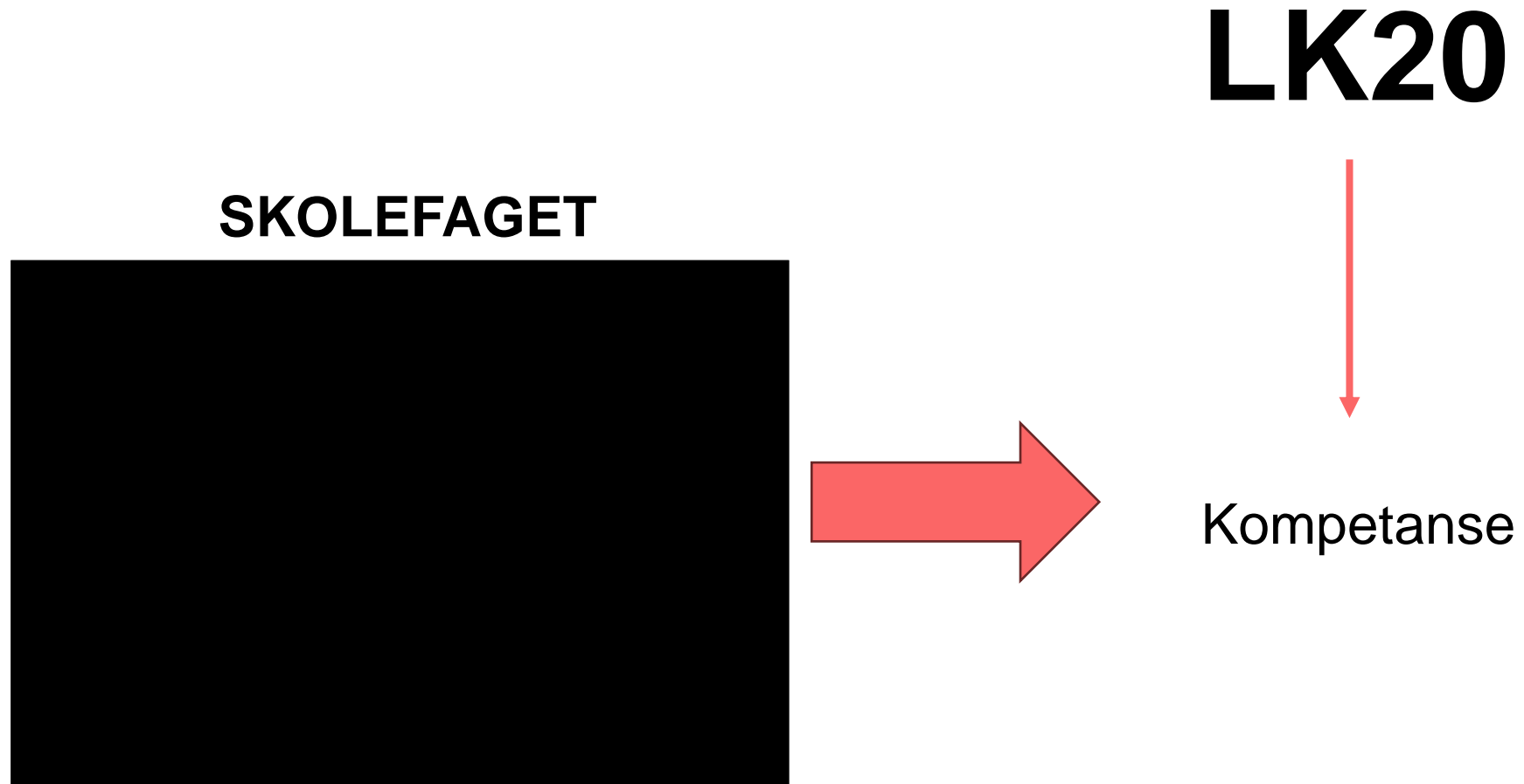
Hvilke konsekvenser får kompetansebaserte læreplaner for et fag over tid?

Hvilke konsekvenser får kompetansebaserte læreplaner for et fag over tid?

Hva finner vi hvis vi åpner den svarte boksen i 2035?

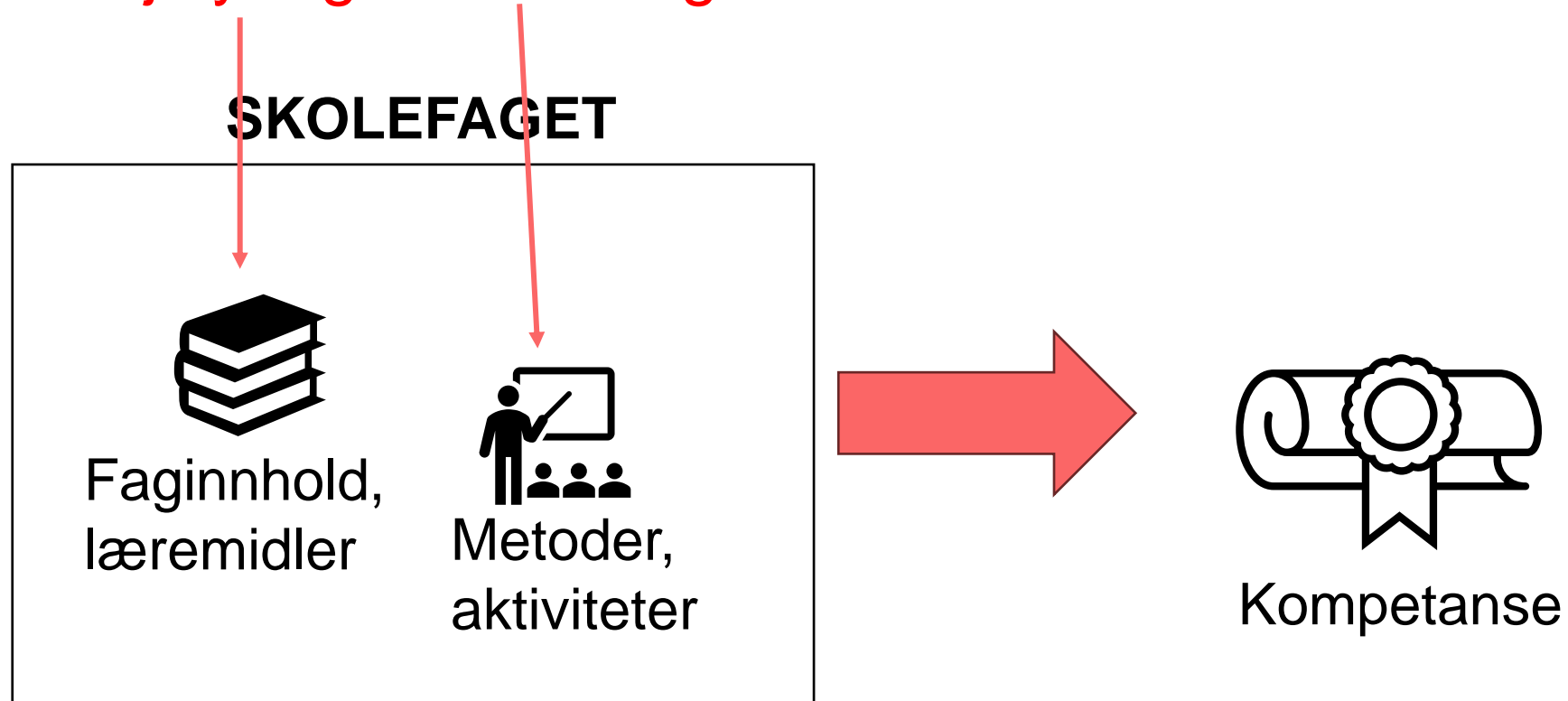
Anniken Hotvedt Sundby i *Norsklæreren* nr. 4/2023

«Det blir spennende å følge med på hvilke norskfag som trer fram i undervisningen framover. Spørsmål som hva norsklærerne vil legge vekt på, hvordan de vil navigere, og ikke minst hvilke norskfag elevene vil erfare, har kanskje aldri vært mer åpent enn nå? At det blir *mange norskfag* og ikke *norskfaget*, tror jeg i alle fall er ganske sikkert.» (s. 34)

- Er det et problem?
- Hva kan gå tapt?
- Hvilke alternativer har vi til dagens læreplaner?

Back to the 90s?

L97/R94: opplæringsplaner (Engelsen, 2003):
detaljstyring av skolefaget

Eksempel på styring i L97

Ett av de 23 målene
for norsk i 10. klasse

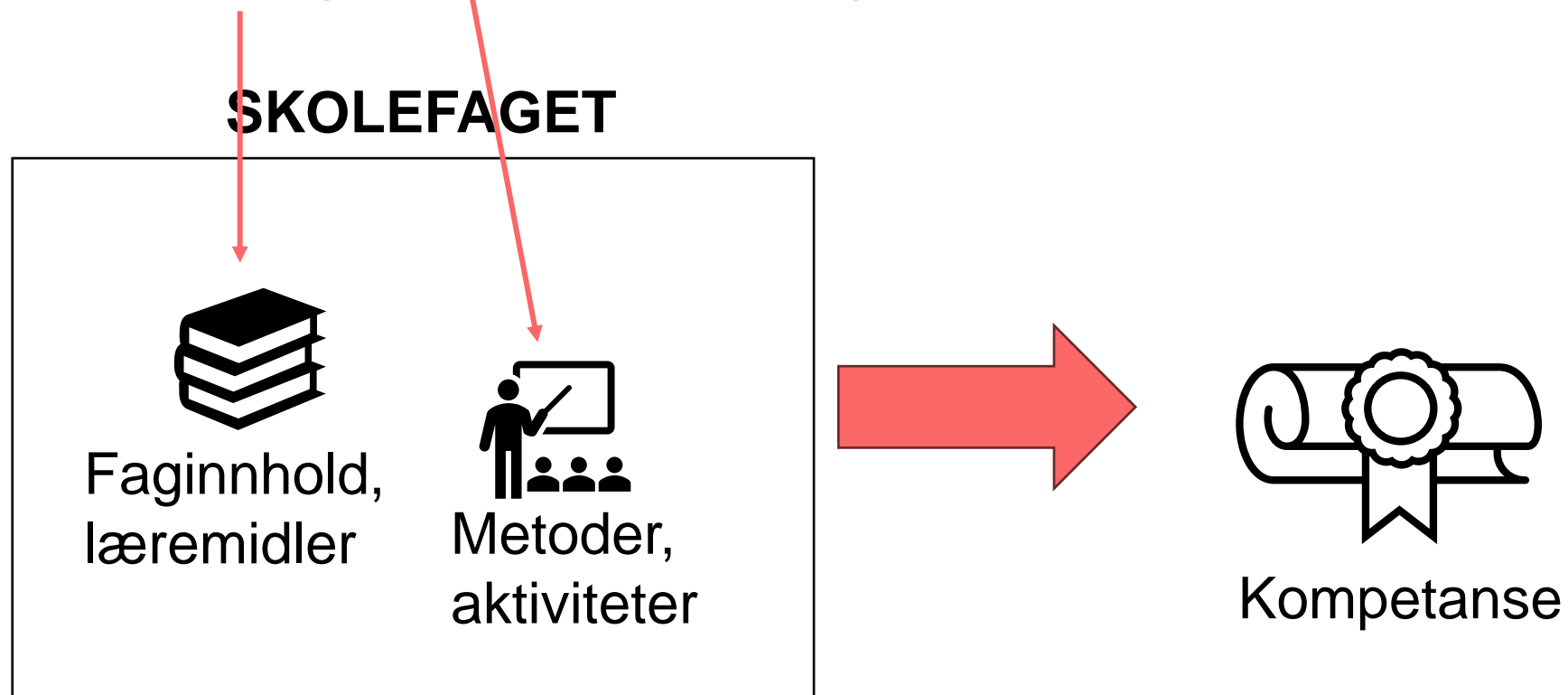

– oppleve teaterframvisningar, eventuelt videoopptak, drøfte innhald og framføring. Spele teater og framføre/dramatisere/spele dramatiske tekstar av skodespelforfattarar eller tekstar dei sjølv har laga. Forme ut roller og replikkar, arbeide med stemmebruk, pausar og kroppsspråk. Få røynsle med reelle og imaginære rekvisittar

Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Nasjonalt læremiddelsenter.

Back to the 80s? Or the 70s?

M74/M87: rammeplaner (Engelsen, 2003): setter rammer for skolefaget, som skolen og læreren skal konkretisere

Stor frihet for læreren

- M74: Læreren skal konkretisere rammeplanen i sin egen undervisningsplan
 - «Innenfor de rammer som fagplanene setter, er det den enkelte lærerens ansvar å velge stoff, arbeidsmåter og hjelpemidler.» (s. 25)
- M87: Skolen skal konkretisere rammeplanen i en lokal læreplan, som skal ligge til grunn for lærerens undervisningsplan
- Engelsen (2003): «... rammeplanen forutsetter *profesjonelle lærere*» (s. 23)

Eksempel på styring i M74

5. Klassebibliotek i alle klasserom. Bøkene velges ut og byttes om etter elevenes interesser og behov. Variert bokutvalg med tilpasset vekt på opplevingslesning, informasjonslesning, utfyllende lesning og oppslagsbøker. Hjelpbøker og oppgavesamlinger bør være selvinstruerende og selvkontrollerende.

6. Skolebiblioteket. Rikelig utvalg av barne- og ungdomsbøker, bøker for voksne, skuespill, lyrikksamlinger, antologier med utdrag av norsk og utenlandsk litteratur, noveller og eventyr, og dessuten bildemateriell og emnehefter til informasjonslesning. Variert litteratur på sidemålet og på svensk og dansk. Tilstrekkelig antall eksemplarer og i en del tilfeller klassesett.

LK20

- «låne og lese bøker fra biblioteket»
- «velge bøker fra bibliotek ut fra egne interesser og leseferdigheter»

Eksempel på styring i M74

Elever på alle klassetrinn bør få lese hele verk. Fortellinger, noveller og eventyr bør få bred plass, men elevene må også få lese hele bøker.

Det viktigste ved litteraturundervisningen må likevel være å la elevene få velge stoff som kan skape leseinteresse og leseglede. Hovedvekten må legges på elevenes oppleving av litteraturen: kunnskaper og ferdigheter må komme i annen rekke.

LK20

- «analysere og tolke **romaner**, noveller, drama, lyrikk og sakprosa på bokmål og nynorsk»
- «velge bøker fra bibliotek ut fra egne interesser og leseferdigheter»

Norsk som
opplevelsesfag

Rammeplaner fins overalt unntatt i skolen

- Rammeplan for barnehagen
- Rammeplan for SFO
- Rammeplan for lektorutdanning
- Rammeplan for PPU
- Rammeplan for grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10
- Rammeplan for barnehagelærerutdanning

Hvordan *kan* norsklæreplanen se ut i 2035?

- En ny kompetansebasert læreplan?
- En opplæringsplan av 1990-tallsmodell?
- En hybrid form som læreplan i dansk i folkeskolen?
- En rammeplan som M74/M87?

Hvordan *bør* norsklæreplanen se ut i 2035?

- Videreføre grunntankene i norskplanen i LK20
 - Lese hele bøker
 - Papir og skjerm
 - Progresjon
 - Tid til fordypning i sentrale temaer
 - Osv.
- Men i en form som frigjør norskfaget fra de negative konsekvensene av kompetansebaserte læreplaner

Back to M74!

- Rammepplan
- Vide rammer for innhold, læremidler og metoder
- Stor frihet for læreren
- Droppe det tunge mellomledet med lokale læreplaner for skolen i M87
- God plass til alle sider av norskfaget
 - Redskapsfag
 - Danningsfag
 - Identitetsfag
 - Opplevelsesfag

Og i dag har vi en høyt kvalifisert lærerstand som kan få det beste ut av en slik læreplan

Referanser

- Breivik, L. M. et al. (2024). *Å jobbe utforskende på Vg1 og Vg2. Den enkelte lærers undervisning har mer å si enn fagenes egenart. Rapport 3 fra forsknings- og evalueringsprosjektet EDUCATE*. Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo
- Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Nasjonalt læremiddelsenter.
- Engelsen, B. U. (2003). *Ideer som formet vår skole? Læreplanen som idébærer – et historisk perspektiv*. Gyldendal akademisk.
- Ertesvåg, F. (2023, 6. november). Ny leder for lærerne: Slakter test- og prøvepress. VG. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/WRGaed/ny-leder-for-laererne-slakter-test-og-proevepress>
- Innst. 19 S (2016–2017). *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen. Jambak, T. (2021, 9. februar). Kunnskap, dannelse og læreplaner. *Utdanningsnytt*. Karseth, B, Kvamme, O. A. & Ottesen, E. (2022). *Fra politiske intensjoner til nytt læreplanverk. Prosesser, rammer og sammenhenger. Sluttrapport fra arbeidspakke 1, EVA2020*. Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Kirke- og undervisningsdepartementet (1974). *Mønsterplan for grunnskolen*. Aschehoug.
- Kirke- og undervisningsdepartementet (1987). *Mønsterplan for grunnskolen*. Aschehoug.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1993). *Reform '94. Nye læreplaner*. Akademika
- Kunnskapsdepartementet (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06>
- Meld. St. 20 (2012–2013). *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*. Kunnskapsdepartementet.
- Meld. St. 28 (2015–2016). *Fag – Fordypning – Forståelse — En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet. Sundby, A. H. (2023). Kunnskap om hva, egentlig? Norsk læreres perspektiver på den nye læreplanen i norsk. *Norsk læreren*, 4(47), s. 27–35.
- Æsøy, K. O. (2023, 3. februar). Eleverne lider under konstant vurdering. *Folkeskolen*. <https://www.folkeskolen.dk/evaluering-folkeskolen-nr-02-2023-karakterer/eleverne-lider-under-konstant-vurdering/4698090>